

Zlatko Dukić

OČEV ODLAZAK

**(odlomak iz romana Zlatka Dukića
STRAH OD SKAKAVACA)**

OCA SAM, TAKO, upoznao tek kad ga više nije bilo... Mislio sam, poslije večere, malo prošetati Travnikom, ali nisam izdržao.

Nasumce sam, čim sam se vratio u hotel, otvorio onu kutiju od cipela i s vrha uzeo prvi od šest uredno poslaganih rokovnika. Moglo je biti oko devet naveče... Kad sam sljedeći put pogledao na sat, bila je prošla ponoć, a iza mene je ostao pročitani

– ma, šta pročitani, progutan! –

tek prvi rokovnik s očevim sitnim, urednim, filigranski skoro preciznim, godinama pomno *ispisivanim* sadržajem!

NE MOGU JEDNOSTAVNIM, ni možda sasvim razumljivim, svima bliskim riječima opisati kako sam se osjećao.

Da li je to bilo bešćutno izmučano stanje onog ko, tek tada, spozna je šta mu je, ko i kakav bio otac, s jedne, i žestokog osjećanja žala zbog toga što to prije nije znao ili nije htio da sazna, dok je otac bio živ, s druge strane?

Da li je to bilo stanje nekog ko tek sada i tek tu, u tim nesretnim okolnostima, počinje da uviđa šta i koliko je, zapravo, i z g u b i o, sve potpunije toga postaje svjestan, ali mu se, istovremeno, tek sada čini da je gubitak još veći i neprocjenjiviji, jer ono što je naknadno

– u trenutku dok se od oca još nije posljednji put oprostio i dok je očovo tijelo u bolničkoj prosekturi čekalo sutrašnji odlazak s ovog svijeta –

zapravo, sa zadržkom dokučio ono što je o ocu morao, obavezan je to bio, znati i mnogo, mnogo prije?

Ili je to, možda, moguće nazvati osjećajem beznadno izbljedjele, savršeno bezvrijedne nemoći jednog ordinarnog gubitnika,

kome nikako nije polazilo za rukom da raspetlja odgovor na pitanje da li se krivac za to što se on osjećao pokradenim ili, bar, drsko uskraćenim za nešto važno i vrijedno, u tom času nalazio u lijesu, koji će sutradan biti pokopan, ili je, ipak, dobar dio krivice u njemu samom, u m e n i, jer ja sam bio taj ko je propustio, tačnije prokockao jedinstvenu priliku, nisam na vrijeme valjano procijenio veličinu potrebe i važnost nužnosti da svog Oca, na vrijeme, dok još imam mogućnost, upoznam i s one druge, skrivene, nevidljive, kompleksnije i, po svojoj prilici, uspješno utajene strane?

A šta ako se za gusto stanje ljepljivog bezizlaza, u kome sam se našao

– gušći se, sav sapet, do utrnulosti sapet, zbog goleme tjeskobe i nemoći –

jedino može reći da jeto pozicija običnog, hudog siročeta, kome se, i pored odavno sretno *razmijenjene* pete životne banke, nenadano pred očima otvara samo perspektiva u s a m l j e n i k a, koji nikad više neće imati ono bez čega je ostao, a tek treba da osjeti i izračuna šta su to bol, osama, tuga, bezizlaz i ispraznost?... Tek sada, i bez svog Oca, valjaće mu se uhvatiti ukoštac s tim oporim ukusom novog, nezahvalnog stanja, za koje se nije pripremio

– nije se, naprosto, h t i o za nj pripremiti! – misleći da time nešto postiže ili odgađa neodgodivo, iako je znao, morao je znati, svi to moramo znati, priznali to sebi ili ne, da jednom, nažalost, mora doći, nikog to nikad do sad još nije mimoišlo?

...Otvorio sam, mehaničkim pokretom, duhom odsutan, prozor hotelske sobe i zagledao se u tajanstvene, neuhvatljive, mrakom okovane vlašičke visoke. Zapalio sam cigaretu i, biće potpuno nesvjestan onog šta i zašto činim, šuplje oči usadio u tu nedoglednu mrklinu. Kao da sam, ličeći samom sebi na jadnička, tu, u mekoj nedefinisanosti tamnog planinskog beskraj, tražio oslonac, podršku ili, čak, odgovore na bukadar pitanja, koja su mi se, kako-fonično zarojila glavom. Kasnoseptembarska noć je štipala za oči, uši, obraze i nos, ali ja tu svježinu nisam osjećao. Kako da nisam bio tu.

Ili kao da onaj što je bio tu, nisam bio ja...

Ili, da budemo do kraja poštteni, pitanje je da li sam osjećao išta osim – praznine, nemoć, bola i bezizlaza.

Vrijeme mi je vraški sporo proticalo. Nisam znao zašto mi se to čini, kao što nisam bio načisto ni s tim šta bih dobio da vrijeme brže ide. Jer, vrijeme mi više nije bilo važno. Nikakav saveznik se tu nije mogao ni tražiti, ni naći. Vrijeme je svoje nosilo i odnosilo, a u mom slučaju – sve vrijedno i važno, bijaše već odnijelo.

Pusta travnička ulica, tik uz hotel, bila je raskošno osvjetljena moćnom rasvjetom, a čist asfalt i trotoari kao da su prizivali da se baš njima obratim za pomoć.

Kakvu pomoć?

Za šta pomoć?

U vezi sa čim pomoć?

Refleksno sam se okrenuo, zatvorio prozor i pogledao u hrpu Očevih rokovnika. Prije nego što sam se dohvatio drugog s one gomile u kutiji, opet sam u ruke uzeo prvi, netom pročitani. Ni tračak umora nisam osjećao ni u jednom dijelu tijela. Samo sam htio, ne vjerujući da sam pročitao to što sam pročitao, još jednom sve da prođem, makar nabrzinu, misleći da će vrijeme tako brže prohujati. I da će mi bar nešto biti jasnije i za nijansu lakše.

Duboko udahnuvši, kao s poluskrivenim strahom, otvorio sam opet prvi rokovnik.

NISAM TI OVO, SINE, nikad pričao. Ni pomišljao na to da ti pričam nisam. Možda moji razlozi, najviše strah od toga da me nećeš razumjeti ili da ćeš promijeniti mišljenje o meni, tebi ni sad ne moraju biti ni shvatljivi, ni prihvatljivi? A možda, jednostavno, nisam imao petlje za tako nešto?...

Jer, iz toga je proisteklo sve što će mi se kasnije dešavati

– kao rijetka, koja se otme vrelu, pa, nekontrolisana i samovoljna, moćno krene koritom i smjerom koji sama odredi –

i što si, direktno ili posredno i ti osjetio, ispaštao, trpio, otkad si se rodio, rastao i stasavao.

Godinama sam, naročito poslije Majčine smrti, sve ovo strpljivo, skoro u ilegali i konspi-

rativno bilježio. U početku, vjerovao sam da ću to svojoj djeci

– tvojoj Sestri, Bratu i tebi –

ostaviti, ako jednom sve uspijem srediti...

Brat ti pogibe u posljednjem ratu, Sestra ti s porodicom ode u Švedsku, Majka ubrzo potom iskopni, ostadosmo samo ti i ja. Za tebe sam, samo za tebe sam, znači, ovo morao konačno srediti... I uspio sam to, ovdje, u domu u Travniku. Želio sam ti ostaviti bar ovo, kad ti već nisam u amanet ostavio nikakvo nasljedstvo, niti iole vrijedan imetak... Osim ako ti, kad sve ovo pročitaš i u cjelini saznaš, ne zaključiš da je i ovo vrijednost?

...Sve je počelo potkraj onog rata, da bi se nastavilo odmah po oslobođenju – u novoj državi.

Moje društvo iz rane mladosti, zapravo kasnog djetinjstva, raspršilo se, početkom okupacije i rata, na sve strane. Izgubile su se sve veze među nama, nismo znali ni jesmo li živi. I djetinjstvo, i rana mladost i školovanje, a na početku rata mi je bilo nepunih četrnaest godina, u ratnim uslovima su bili neregularni, neredovni i neuredni. Nekako nazor.

A onda je došla sloboda.

Tri godine poslije rata, sreo sam njih dvojicu. Neću ti kazivati njihova imena, poznati su to danas ljudi, a ništa bitno ti ta imena ne bi značila.

Sreli smo se slučajno, na tuzlanskom korzu. Odmah su me upitali da li sam već politički organizovan, šta radim, čime se bavim i da li bih s njima. Odgovorio sam, naravno, da sam već godinu i po kandidat za Partiju, da radim na željeznici, otpravnik sam vozova, a onda sam ispalio pitanje – kuda bi to trebalo da idem s njima?... Objasnili su mi. Biranim riječima, izokola, oprezno, pipkajući teren, tj. mene... Rekao sam, olako i nabrzinu, da nemam ništa protiv. Rezonujem, kad su oni, moji stari, provjereni drugovi i prijatelji, za tako nešto, onda to, sigurno, nije za odbaciti...

Mlad, naivan, tek mi je dvadeset jedna bila, nisam se čestito ni snašao, a već bijah u čvrstim bukagijama, a to znači – pod istragom.

Informbirovska gungula mi je, i prije nego

što su me počeli istresati iz gaća i bezdušno batinati, ispitujući me u policiji, pošteno govoreći, bila tek nešto nejasno, nedefinirano, nešto na šta sam se zalijepio skoro slučajno, zbog prijatelja, isto kao da me privuklo zato što je to bila moda, bijaše u trendu, kako se to savremenim riječima kaže, a ne zato što sam bio silno ubijeđen u to da su Moskva i Hazjajin bespogovorno, uvijek i u svim situacijama u pravu.

Doduše, neću reći da sam mislio da je to neostvarljivo i nerealno, ali – u meni se tek u obliku iskidanih, neurednih krpica sve ovo bilo zametnulo, pa to nisam ni izbliza smatrao dovoljnim da me zatvore.

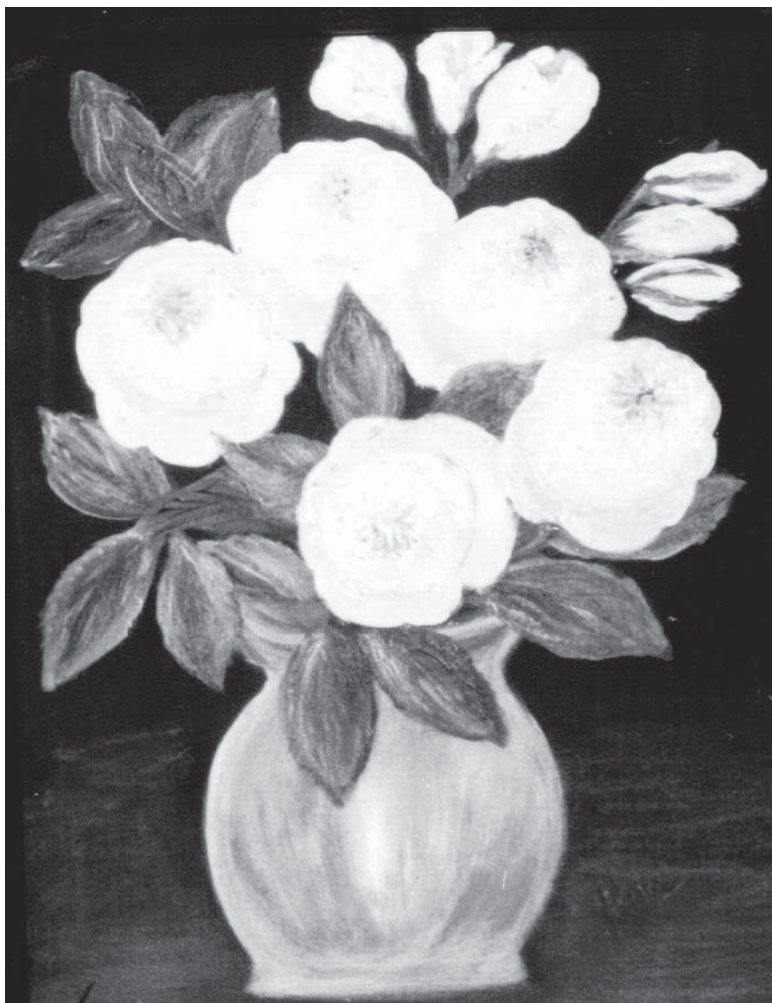
Ali, u to vrijeme je, i inače, najmanje bilo bitno šta neko od nas, pojedinaca, misli. Pa i ja. Postojao je neko ko je mislio umjesto nas. Jedino ispravno mislio...

Zatvorilo me i osudilo... Na tri i po godine...

Tri i po teške, mučne, godine patnje i maldalačke izgubljenosti, za koje sam mislio da nikad neće proći.

PROTOKOL POSLJEDNJEG OČEVOG ispraćaja mi se nekako otegao, išlo mi je sve to odveć sporo i razvučeno. Čak sam se počeo bojati da nekim nesmotrenim i nepristojnim gestom – to ne pokažem nekom od tridesetak ljudi i žena, okupljenih na posljednjem ispraćaju.

Nina i Zaim se u Travnik došli oko deset ujutro. Odmah su me našli u hotelu. Pitali su je li sve u redu i treba li mi šta oko organizacije pokopa. Ovlaš, nekako poluodsutan, odgovorio sam da je sve organizovano... Malo smo govorili. Vrijeme mi je išlo sporo, prilika je bila najmanje za razgovor, sve troje smo znali zbog

čega smo tu i da, iskreno, jedva čekamo da se što prije obavi ono što se obaviti mora.

Tokom pokopa, upravnik je nastojao da – stalno uza me stojeći –

registruje svaki moj pokret, čak i mig, kako bi na vrijeme mogao udovoljiti svakom mom zahtjevu. Vidjelo se da svoju dužnost shvata krajnje savjesno i ozbiljno. Kao da mu nije bilo važno to što se, sasvim pouzdano, nas dvojica

– osim nekim čudom –

nikad više u životu, sigurno, nećemo vidjeti, pa da zato neka eventualna omaška, propust ili brljotina u protokolu, ne budu razlog da mu išta zamjerim.

Neposredno pred posljednji Očev ispraćaj, kad sam mu se, stredinom dana, javio u kancelariju, pod nos mu je tutnuo neke papire na potpis.

– Mora se to, znate, po zakonu je tako – re-

kao je, gotovo se izvinjavajući, valjda zato što je vidio na mom licu ispisanu bezbojnu dosadu, uobličenu u poluzainteresovanost za ono što radim, pa to protumačio kao bol, tugu i ožalošćenost.

Poslije pokopa, Nina i ja u mom golfu, a Zaim u svom *audiju*, krenusmo kući.

Srdačno sam se pozdravio s upravnikom, koji mi nije zaboravio reći da mu se uvijek mogu obratiti, zatreba li mi štogod, te da obavezno navratim kad budem obilazio Očev grob... Pozdravio sam se i s nekoliko Očevih prijatelja iz doma, a najsrdačnije, svakako, sa starim Dervišom, koji mi je ponovio da se s Ocem znao više od pola vijeka. Na rastanku je poluglasno rekao:

- Žao mi ga je, pazili smo se k'o braća... Bio je dobar čovjek...

Odmah iza Nemile, Zaim je *audijem* skrenuo nadesno, na parkiralište jednog restorana. Učinio sam isto.

- Ručaćemo – rekao je kratko.

PO POVRATKU IZ ZENICE, za mene na željeznici, naravno, nije bilo nikakvog, a kamoli nekadašnjeg radnog mjesta otpravnika vozova. Nije u tome bilo ničeg čudno. Naprotiv, sasvim prirodno za moj položaj i za običaje i pravila tog vremena. Pogotovo za pravila koja su važila u odnosu prema nama, političkim grešnicima...

Četiri mjeseca sam bio bez posla.

Sam, ostavljen, zaboravljen...

Redovno sam se morao, jednom sedmično, javljati u nadležni organ. Tek nakon duga i neizvjesna četiri mjeseca, rečeno mi je da se javim

u lokalnu direkciju željeznice. Dobio sam mjesto skretničara u stanici Bosansko Petrovo Selo. Dvije godine kasnije, premješten sam u Travnik, na radno mjesto telegrafiste u željezničkoj stanici. Dakle, napredovao sam malo.

Iako je to bilo nevidljivo, znao sam da me stalno prate. Mi, na taj način obilježeni, i inače smo tada imali tu čast – da nas ukorak prate, da smo im stalno na očima i da neprestano budno paze šta i kako radimo. Zvanično, to se zvalo proces revidiranja, iako je čak i njima moralo biti jasno, nisam to ni mogao sakriti, da su meni tri i po robijaške godine bile dovoljne za temeljito prevaspitavanje. Nikakvo naknadno i dodatno revidiranje, meni, stvarno, nije bilo potrebno.

I dalje sam se redovno javljao na za to nadležno mjesto. Jedina promjena, vrijedna pažnje, bilo je to da sam sada imao obavezu tek jednom mjesečno da se javim službenom licu, zaduženom za moj slučaj. Dovoljno je bilo da mu se pojavim, da kažem da radim to i to

– iako su oni i te kako dobro znali šta ja, gdje i kako radim –

i da mi se učini da mogu biti miran.

Na svoj način, i bio sam miran. Priznajem to. Iz vrlo jednostavnog, praktičnog razloga: iz svoje kože nisam mogao, a bilo mi je jasno da se u životu sve zablude i greške, ma koje vrste, obavezno plaćaju. Neko plati manje, neko više. Ja jesam pogriješio, jesam imao neku vrstu zablude i, logično, valjalo mi je to iskihati.

Ali, nezgoda nastaje u onom trenutku kad si u opasnost da ispaštaš zbog tuđih grešaka. Bra-tovljevi, recimo.